

Г. В. ПОПОВ

Георгій Володимирович Попов, аспірант Національної академії прокуратури України

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ РЕАГУВАННЯ ПРОКУРОРА НА ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ДІТЕЙ

Частина 2 ст. 20 Закону України «Про прокуратуру» наділяє прокурора та його заступника доволі широкими повноваженнями з усунення виявлених порушень закону¹. Слід зауважити, що вказана норма визнає загальні повноваження прокурора з реагування на виявлені порушення при здійсненні нагляду за додержанням і застосуванням закону.

Необхідно зазначити, що проблематику повноважень прокурора з реагування на виявлені порушення законів при здійсненні нагляду свого часу досліджували: Ю. Винокуров, Ю. Грошевий, В. Долежан, О. Михайленко, Г. Мурашин, М. Косюта, М. Руденко, В. Сухонос, Н. Шость та інші відомі науковці.

Між тим, у чинному законодавстві України закріплено деякі специфічні повноваження прокурора з реагування на порушення прав і свобод дітей при здійсненні нагляду за додержанням і застосуванням законів. Виходячи з викладеного, вважаємо за необхідне в контексті даної статті дослідити окремі особливості реагування прокурора на виявлені порушення, а також сформулювати пропозиції щодо внесення змін та доповнень у деякі чинні нормативно-правові акти.

Слід зазначити, що серед правових засобів з реагування на виявлені порушення центральне місце належить актам прокурорського нагляду, що є найважливішою формою реалізації прокурорських повноважень².

Акти прокурорського реагування – це широко розповсюджене в теорії та практиці прокурорського нагляду поняття, що означає закріплене у спеціальному документі рішення прокурора, за допомогою якого він реагує на виявлені внаслідок застосування правових засобів нагляду правопорушення³.

Сутність правового акту прокуратури, його призначення полягає в тому, щоб забезпечити належний правовий режим, не торкаючись конкретної оперативної господарської, соціально-культурної, іншої діяльності органів, організацій підприємств, установ, посадових осіб і окремих громадян, за законністю дій яких повинен здійснюватись прокурорський нагляд. Його наглядові акти, як правило, не мають суто розпорядчого характеру з питань діяльності тих, до кого з такими актами звертаються⁴.

Виходячи зі змісту ст. 20-24 Закону України «Про прокуратуру» можливо зробити висновок, що перелік засобів реагування прокурора, по-перше, є актуальним у контексті нагляду за додержанням законів щодо захисту прав і свобод дітей, а по-друге, є вичерпним.

Однак, важливо зазначити, що повноваження прокурора з реагування на порушення прав і свобод дітей містяться і в інших нормативно-правових актах. Так, зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 170 Сімейного кодексу України (далі – СК України) у виняткових випадках, при безпосередній загрозі для життя або здоров'я дитини, орган опіки та піклування або прокурор мають право постановити рішення про негайне відібрання дитини від батьків. У цьому разі орган опіки та піклування зобов'язаний негайно повідомити прокурора та в семиденний строк після постановлення рішення звернутися до суду з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав. З таким позовом до суду має право звернутися прокурор⁵.

Слід зазначити, що наведена норма сімейного законодавства має велике значення оскільки дозволяє оперативно, тобто з найменшою витратою часу вжити заходів до припинення порушень прав і свобод дитини.

Правовий сенс відібрання дитини за статтею 170 СК України полягає в екстреності прийняття рішення на захист дитини, коли зволікання може призвести до смерті дитини, тяжкої хвороби чи каліцтва. Постановлення такого рішення є доцільним у ситуаціях, коли через доволі довгу судову процедуру життя дитини може бути не врятованим, тому потрібні надзвичайні заходи⁶.

Існує думка, що позбавлення батьківських прав завжди є результатом протиправної, винної поведінки. Відібрання ж дитини не пов'язується з протиправною поведінкою: загроза життю та здоров'ю дитини може бути результатом психічної хвороби, відкритої форми туберкульозу чи захворювання на СНІД, важких житлових умов тощо. Відібрання дитини можливе тоді, коли умови проживання дитини суд оцінить як небезпечні для неї. Оцінювання умов проживання дитини – виключна компетенція суду⁷.

Між тим, важливо зауважити, що наведена стаття потребує свого доопрацювання оскільки, на нашу думку, має деякі прогалини, у зв'язку з чим створюються передумови для виникнення проблем під час застосування таких повноважень органом опіки та піклування або ж прокурором. Так, зокрема, потребує свого з'ясування форма такого рішення; спосіб та критерії визначення, а також фіксації безпосередньої загрози для життя або здоров'я дитини.

Перш за все, слід зазначити, що загроза – це можливість або неминучість чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь; те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь неприємність⁸. Слід також підкреслити, що загроза життю та здоров'ю дитини може бути наслідком дії або ж бездіяльності батьків. На-

приклад, у випадку неналежного виконання батьками своїх обов'язків, передбачених ч. 2 ст. 150 СК України, відповідно до якої батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток. Крім того, загроза може проявлятися в можливості завдання як фізичної, так і моральної шкоди здоров'ю дитини.

Вважаємо таку загрозу доцільно зафіксувати лікарським актом, у випадку ж неможливості складання в найкоротший термін лікарського акта, допустимим буде складення акта за участю двох або більше свідків, де потрібно зафіксувати відповідні дані та ознаки, згідно з якими зроблено висновок про загрозу життю або здоров'ю дитини.

Слід також зауважити, що згідно з ч. 1 ст. 170 СК України суд може постановити рішення про відібрання дитини від батьків або одного з них, не позбавляючи їх батьківських прав, у випадках, передбачених пунктами 2-5 частини першої статті 164 цього Кодексу, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання (виділено мною – Г.П.).

На жаль, чинне законодавство не надає визначення морального виховання, однак, наприклад, у Концепції національного виховання студентської молоді, затвердженої рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 25.06.2009 р. «Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді» (протокол № 7/2-4), зазначено, що одним із основних напрямків національно-виховної діяльності є моральне виховання, до змісту якого входять:

- формування почуття власної гідності, честі, свободи, рівності, працелюбності, самодисципліни;
- формування моральної культури особистості, засвоєння моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань;
- становлення етики міжетнічних відносин та культури міжнаціональних стосунків⁹.

Отже, як бачимо, загроза моральному вихованню дитини не передбачена законодавцем у якості підстави для постановлення рішення про негайне відібрання дитини від батьків згідно з ч. 2 ст. 170 СК України, тобто можливо припустити, що така підстава визнана законодавцем, як така, що не завдає значної шкоди дитині.

Покладення на орган опіки та піклування обов'язку негайно повідомити прокурора є цілком виправданим та логічним, оскільки прокурор, отримавши таке повідомлення, має змогу швидко оцінити законність прийнятого рішення виходячи з того, чи дотримані права дитини та права батьків або інших осіб, з якими вона проживає. Реагування ж прокурора на виявлені порушення при постановленні рішення органом опіки та піклування про негайне відібрання дитини від батьків повинно здійснюватися шляхом опротестування незаконно винесеного рішення, оскільки відповідно до частин 2, 3 ст. 21 Закону України «Про прокуратуру» у протесті прокурор ставить питання про скасування акта або приведення його у відповідність з законом, а також припинення незаконної дії посадової особи, поновлення порушеного права. Крім того, протест прокурора зупиняє дію опротестованого акта і підлягає обов'язковому розгляду відповідним органом або посадовою особою в десятиденний строк після його надходження.

Важливо також зауважити, що виходячи зі змісту наведеної статті Сімейного кодексу України залишається незрозумілим місце тримання дитини з моменту постановлення органом опіки та піклування або прокурором рішення про негайне відібрання дитини від батьків до постановлення судом рішення про позбавлення батьків чи одного з них батьківських прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав.

У такому випадку, вважаємо за потрібне звернутися до Правил опіки та піклування, затверджених Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.99 р. № 34/166/131/88 (далі – Правила опіки та піклування), де в абзаці 2 п. 2.6 вказано, що установами і місцями тимчасового влаштування неповнолітніх є:

- сім'ї громадян, які погодились утримувати дитину до визначення її подальшої долі;
- навчально-виховні заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- притулки для неповнолітніх¹⁰.

Отже, відібрання дитини за рішенням органу опіки та піклування чи прокурора – це тимчасовий засіб захисту прав дитини. Тривалим засобом захисту прав дитини буде рішення суду. Якщо суд відмовив у задоволенні позову про позбавлення батьківських прав чи позову про відібрання дитини, рішення органу опіки та піклування або прокурора про відібрання дитини має вважатися таким, що втратило чинність. Відповідно дитина має бути повернута тому, з ким вона проживала¹¹.

Слід також зазначити, що відповідно до п. 8.2 Наказу Генерального прокурора України № 6 гн від 26 листопада 2006 року «Про організацію представництва прокурором в суді інтересів громадянина або держави та їх захисту при виконанні судових рішень» з метою ефективного та своєчасного застосування повноважень щодо захисту в суді прав громадян або інтересів держави забезпечити участь прокурорів за своєю ініціативою при розгляді судами справ про: усиновлення дітей іноземцями; позбавлення батьківських прав. Наведений пункт наказу покладає на прокурора обов'язок участі лише у вказаних вище випадках. Аналогічна норма міститься й у п. 8.1 Наказу Генерального прокурора України № 6/1 гн від 15 квітня 2004 року «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод неповнолітніх».

Однак, як було зазначено вище, орган опіки та піклування зобов'язаний у семиденний строк після постановлення рішення звернутися до суду з позовом про позбавлення батьків чи одного з них батьківських

прав або про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав. Таким чином, на нашу думку, вказаними пунктами Наказів № 6 та № 6/1 потрібно зобов'язати прокурорів на участь у судових засіданнях й у випадках розгляду справ про відібрання дитини від матері, батька без позбавлення їх батьківських прав.

У контексті даного авторського дослідження заслуговує на увагу й зміст ст. 13 Закону України «Про попередження насильства у сім'ї». Так, згідно з частиною 1 наведеної статті особі, яка вчинила насильство в сім'ї після отримання офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, дільничним інспектором міліції або працівником кримінальної служби у справах дітей за погодженням з начальником відповідного органу внутрішніх справ і прокурором може бути винесений захисний припис¹². Порядок винесення та форма такого припису визначені Інструкцією щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, що затверджена спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 року № 3131/386 (далі – Інструкція)¹³.

Необхідно зазначити, що відповідно до абзацу 2 п. 1.2 Інструкції насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю¹⁴.

Обов'язковою умовою винесення захисного припису є наявність у члена сім'ї, який вчинив насильство в сім'ї раніше отриманого ним офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, котре було винесене за умови відсутності в його діях ознак злочину, службою дільничних інспекторів міліції або кримінальною міліцією у справах дітей та було повідомлено йому під розписку (ч. 1 ст. 10 Закону України «Про попередження насильства у сім'ї»).

Важливо також зауважити, що відповідно до наведеної норми закону, прокурор не наділений правом винесення захисного припису. Однак, на нашу думку, надання такого права прокурору є доцільним, оскільки здійснюючи наглядову перевірку прокурор може самостійно виявити факт вчинення насильства в сім'ї. Крім того, згідно вимог п. 2 ст. 4 Закону України «Про прокуратуру» діяльність органів прокуратури спрямована на всемірне утвердження верховенства закону, зміцнення правопорядку і має своїм завданням захист від неправомірних посягань гарантованих Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини та громадянина. Також, пунктом 1.2.1 Наказу Генерального прокурора України № 6/1-гн від 15.04.2004 р. «Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод неповнолітніх» прокурорів міст і районів, прирівняних до них прокурорів зобов'язано здійснювати нагляд за додержанням законів про захист соціальних, майнових і особистих прав неповнолітніх.

Отже, вважаємо за доцільне доповнити ч. 1 ст. 13 Закону України «Про попередження насильства у сім'ї» абзацом другим, котрий викласти у наступній редакції: «Прокурор має право винесення захисного припису у випадку безпосереднього виявлення ним факту вчинення насильства у сім'ї».

Частина 2 ст. 13 Закону України «Про попередження насильства у сім'ї» визначає, що захисний припис не підлягає погодженню у разі наявності в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину, тобто таких чотирьох обов'язкових ознак, як: суспільна небезпечність, винність, протиправність та карність діяння¹⁵. Крім того, одночасно з винесенням захисного припису необхідним є вирішення питання про порушення кримінальної справи, згідно вимог ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу України¹⁶.

Захисний припис згідно з положенням ч. 3 ст. 13 «Про попередження насильства у сім'ї» може бути винесений до осудної особи, яка на момент винесення захисного припису досягла 16-річного віку. Важливо зауважити, що стан осудності – це норма, типовий стан психіки людини, характерний для її певного віку, тому він, як правило, презумується. На практиці питання про необхідність доведення осудності виникає тільки при сумніві у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння¹⁷. Є цілком зрозумілим, що вирішення питання про осудність чи неосудність особи – це доволі тривалий у часі процес, отже у випадку підозри щодо наявності певних психічних розладів в особи, яка вчинила насильство у сім'ї, з метою захисту прав дитини доцільним є вирішення питання про відібрання її згідно вимог ст. 170 СК України, оскільки норма статті не містить прив'язки до психічного стану особи, з якою проживає дитина.

Важливо зауважити, що застосування актів прокурорського реагування під час здійснення нагляду за додержанням і застосуванням законів щодо захисту прав і свобод неповнолітніх тісно пов'язано з таким поняттям, як «прокурорський розсуд», під котрим розуміється сформоване у його свідомості об'єктивне переконання про достовірність висновків, що стосуються наявності або відсутності деліктних правовідносин, про вибір найбільш ефективної, оптимальної форми реагування на виявлені порушення законності. На формування прокурорського розсуду безпосередньо впливають фактичні обставини, події, явища, вимоги закону, загальна (політична та юридична) ерудитія працівника прокуратури¹⁸. Зазначена позиція є справедливою й у випадках погодження прокурором актів, винесених іншими державними органами.

Безумовно, всі документи прокурорського реагування, у всіх випадках повинні відповідати загальним вимогам, що ставляться до такого виду письмових рішень прокурора. Так, зокрема, ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» містить вимоги до документів прокурорського реагування, відповідно до яких у про-

тесті, поданні, приписі або постанові прокурора обов'язково зазначається, ким і яке положення закону порушено, в чому полягає порушення та що і в який строк посадова особа або орган мають вжити до його усунення.

Таким чином, реагування прокурора на виявлені порушення при здійсненні нагляду за додержанням і застосуванням законів щодо захисту прав і свобод дітей має свої особливості, котрі потрібно враховувати при виконанні своїх конституційних обов'язків та широко використовувати усі надані можливості з метою захисту та відновлення порушених прав найбільш вразливої категорії громадян нашої країни.

¹ Про прокуратуру [Текст]: закон України від 5 листопада 1991 року № 1789 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.

² *Мурашин Г. А.* Органи прокуратуры в механизме советского государства [Текст] / Г. А. Мурашин; Академия наук Украинской ССР, Институт государства и права. – К.: «Наукова думка», 1972. – С. 157.

³ Прокурорский надзор. Курс лекций и практикум. – 6-е изд. перераб. и доп. / А. Ю. Винокуров, К. Ю. Винокуров, Ю. Е. Винокуров и др.; под ред. д.ю.н., проф. Ю. Е. Винокурова; Институт повышения квалификации руководящих кадров Генеральной прокуратуры Российской Федерации. – М.: Издательство «Экзамен», 2004. – С. 21.

⁴ *Мурашин Г.* Правові акти прокуратури України: деякі сучасні аспекти їх підготовки та застосування [Текст] / Г. Мурашин, О. Мурашин // Вісник Національної академії прокуратури. – 2008. – № 1. – С. 16.

⁵ Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.

⁶ *Ромовська З. В.* Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – [3-тє вид., перероб. і доп.] / З. В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – С. 260.

⁷ Там само. – С. 260-261.

⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – С. 293.

⁹ Концепція національного виховання студентської молоді затвердженої рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 25.06.2009 р. «Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді» (протокол № 7/2-4): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.2285.0>

¹⁰ Правила опіки та піклування затверджені Наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.99 р. № 34/166/131/88 [Текст] // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26 (16.07.99). – Ст. 1252.

¹¹ *Ромовська З. В.* Зазначена праця. – С. 261.

¹² Про попередження насильства у сім'ї [Текст]: закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

¹³ Інструкція щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затверджена спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 року № 3131/386 [Текст] // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79 (23.10.2009). – Ст. 2695.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кримвоченко та ін.; За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С. 77.

¹⁶ Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1961 р. // із змінами та доп. станом на 1 лип. 2008 р. / М-во юстиції України. – Офіц. вид. – К.: Ін Юре, 2008. – 557 с.

¹⁷ Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, та ін.. За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. – Х.: ТОВ «Одісей», 2004. – С. 56.

¹⁸ *Бровин Г. И.* Реализация компетенции прокурора в процессе осуществления высшего надзора за соблюдением законности [Текст] / Г. И. Бровин // Компетенция прокуратуры СССР. Межвузовский сборник научных трудов. – Свердловск: Свердловский Ордена трудового красного знамени юридический институт им. П. А. Руденко, 1985. – С. 19.

Резюме

У статті досліджуються особливості реагування прокурора на порушення прав свобод дітей при здійсненні прокурорського нагляду за додержанням законів. Також у статті містяться пропозиції про внесення змін та доповнень у ряд діючих нормативно-правових актів.

Ключові слова: прокурорський нагляд, права свободи дітей, акти прокурорського реагування, захисний припис, насильство у сім'ї.

Резюме

В статье исследуются особенности реагирования прокурора на нарушения прав и свобод детей при осуществлении надзора за соблюдением законов. Также в статье содержатся предложения о внесении изменений и дополнений в ряд действующих нормативно-правовых актов.

Ключевые слова: прокурорский надзор, права и свободы детей, акты прокурорского реагирования, защитное предписание, насилие в семье.

Summary

In article features of reaction of the public prosecutor on infringements of the rights and freedom of children are investigated at realization of supervision of observance of laws. Also in article to contain offers on modification and additions abreast operating standard – legal certificates.

Key words: public prosecutor's supervision, the rights and freedom of children, certificates of public prosecutor's reaction, the protective instruction, violence in a family.

Отримано 24.02.2010

М. В. ШКІЛЬ

Максим Вікторович Шкіль, здобувач Київського міжнародного університету

АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Правова норма, будучи загальнообов'язковим правилом поведінки, яке відображає волю та інтереси суспільства (народу), приймається від його імені чи санкціонується державою, є обов'язковою для виконання усіма суб'єктами правовідносин і передбачає можливість застосування державного примусу як засобу охорони цих норм від порушень

Саме санкція є невід'ємним атрибутом правової норми, оскільки вказує на її забезпеченість з боку держави. Норма, в якій відсутнє забезпечення, перестає бути правовим правилом поведінки, перетворюється в декларацію, оскільки втрачає обов'язковість.

Варто зауважити, що в теорії права примус класифікують на види в залежності від: об'єкту та характеру впливу – психічний, матеріальний, фізичний та організаційний; за юридичним критерієм: легітимний та нелегітимний і правовий та неправовий примус (насильство); соціальний примус – трактується як один із засобів забезпечення цінностей суспільства, що створює такий фактичний стан, який не виключає рішення індивіда з ланки детермінації, але ставить його у становище, що виключає вибір іншого варіанту поведінки¹.

На наш погляд, встановлення у правовій нормі санкції є засобом примусу до належної правомірної поведінки. Тобто, сам факт існування санкції. Загроза її застосування є формою психічного впливу, а після порушення вимог правової норми цей примус може набувати інших форм.

З огляду на тему нашого дослідження при аналізі державного примусу, головна увага має бути зосереджена на публічно-правовому примусі, який завжди пов'язує з владою, котра є неодмінним атрибутом держави.

Державний примус здійснюється від імені держави її органами; має легітимний характер; застосовується до конкретних суб'єктів права; є зовнішнім впливом на суб'єкта з метою змусити його виконувати правові приписи, здійснити виховний вплив на порушника і оточуючих; здійснюється за посередництва спеціальних актів застосування права, оскільки самі по собі юридичні норми передбачають лише можливість примусу. Державний примус застосовується для забезпечення виконання норм права і разом з тим – на підставі норм права, зокрема, передбачених у них санкцій.

Серед ustalених правових інститутів, які забезпечують належний рівень функціонування правової системи України, загалом і галузі адміністративного права, зокрема, вагоме місце посідає інститут адміністративного примусу, заходи якого мають суттєвий правообмежувальний потенціал.

Чинне законодавство України не містить нормативного визначення поняття адміністративного примусу, тому його зміст тлумачиться лише на доктринальному рівні.

В. О. Продаєвич визначає адміністративно-правовий примус як особливий вид державного примусу, який є встановленою нормами адміністративного права системою заходів психологічного, фізичного і організаційного впливу, що застосовуються, по-перше, до осіб, які чинять чи вчинили порушення норм адміністративного права, по-друге, до інших осіб із метою запобігання можливому правопорушенню або запобігання можливим шкідливим наслідкам для держави, суспільства і окремих громадян, по-третє, у зв'язку із забезпеченням провадження з адміністративної справи².

Т. О. Коломєць під адміністративним примусом розуміє особливий різновид державно-правового примусу, тобто визначені нормами адміністративного права способи офіційного фізичного або психологічного впливу уповноважених державних органів, а в деяких випадках і громадських організацій, на фізичних та юридичних осіб у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів у випадках вчинення цими особами протиправних діянь (у сфері відносин публічного характеру) або в умовах надзвичайних обставин у межах окремого адміністративного провадження задля превенції, припинення протиправних діянь, забезпечення провадження у справах про правопорушення, притягнення винних осіб до відповідальності, попередження та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій³.